

EFSA NELERLE İSTANBUL'UN FETHİ

Prof. Dr. Refik TURAN

1956'da Keçiborlu/Isparta'da doğdu. 1978'de Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümünden mezun oldu. Aynı Fakültenin Tarih Bölümünde Genel Türk Tarihi Bilim Dalında 1980'de Yüksek lisanans, 1983'de doktorasını bitirdi. 1984'te Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Tarih Eğitimi Anabilim Dalına yardımcı doçent olarak geçti. 1989'da doçent 1995'de profesör öğretim üyesi olarak çalışmalarına devam eden Refik Turan evli ve iki çocuk babasıdır.

Tarih biliminin kaynaklarından sosyal hayatın güçlü müşterek motiflerinden olan efsane geçmişten günümüze akıp gelen kültür değerlerinden birisidir. Efsane, insan muhayyilesinin anonim mahsulü olan masal değildir. Mazide çeşitli kültürlerin temsilcileri olmuş insanların bıraktıkları izleri ve yazılı belgeleri temel edinerek, vücuda getirilen tarih de değildir. Ancak efsane insanların zihinlerini, davranış biçimlerini, geleceğe yönelik düşüncelerini en az tarih ve masal kadar etkileyen bir kültür unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan hayatının içindeki bu müessir unsurun bütün güçlü dünya kültürleri içinde yer aldığı, hatta böyle bir unsurun olmaması halinde o kültürlerin büyük bir eksiklik içinde olacağı bilim adamlarının inkar edemeyeceği büyük bir gerçektir.

Bu büyük kültürel gerçeği inceleyen bilim adamları çeşitli tarifler yapmışlardır. Yapılan tariflerin içinde en çok bilinen ve benimseneni Alman Grimm kardeşlerin yaptığı tarif olmuştur. Buna göre, efsane, "gerçek veya hayali muayyen şahıs, hadise veya yer hakkında anlatılan hikayedir." (Sakaoğlu, 1992: 9- Jason, 1972: 134-144)

Yukarıdaki tariftten de anlaşıldığı üzere efsanelerin tarihi olaylarla ilgili olmalarının yanı sıra, tarihi olaylar paralelinde insan muhayyilesinden çıkan hikayeler niteliğinde olduğu gözlenmektedir. Bazen gerçeğe dayalı olaylara tahayyül yoluyla olağanüstülükler katılarak, tarihi olay yeni bir şekil kazanır. Çoğu zaman halk muhayyilesinden çıkan bu yeni şekillenme, tarihi olaya büyük cazibe katar. Bunun sonucunda insan idrak ve alakası otomatik olarak tarihi hikayenin üzerine çekilmiş olur. Böylece tarihi olay, efsane niteliği kazanmıştır.

Dünyanın en gelişmiş kültürlerinden birisi olan Türk kültüründe "efsane" unsuru tarihin yanı başında büyük gelişme göstererek hacimli bir yapıya erişmiştir. Zengin Türk tarihinin her önemli olayının içinde belgeli tarihin ötesinde sayısız efsaneler doğmuştur.

Türk tarihinin her yönüyle yeni bir başlangıcı, muazzam bir dönemeci, dünya tarihinde yeni bir çağın açılışı olarak kabul edilen 29 Mayıs 1453 tarihli İstanbul'un Fethi, efsaneleri ve efsaneleşmiş olaylarıyla da incelemeye değer tarihi bir istasyon mevkiindedir. Şüphesiz bu muazzam tarihi hadisenin efsanelerinden tecrid edilmiş bir halde incelenmesi, Türk bilim ve fikir hayatı açısından ağır bir ihmal

olacaktır. Padişah II. Murad'ın genç varisi II. Mehmed'in tahta geçtikten sonra ele aldığı ve 1453 ilkbaharında gerçekleştirdiği İstanbul'un Fethi hadisesi, normal tarihi seyri yanı sıra hepsi dikkate şayan efsaneleri ve efsaneleşmiş olaylarıyla Türk ve dünya tarihindeki yerini almıştır. Burada sayısı çok kabarık olan bu efsanelerin halk belleğinde yer eden belli başlıları üzerinde duruyoruz.

Efsane Hükümdar: Sultan II. Mehmed

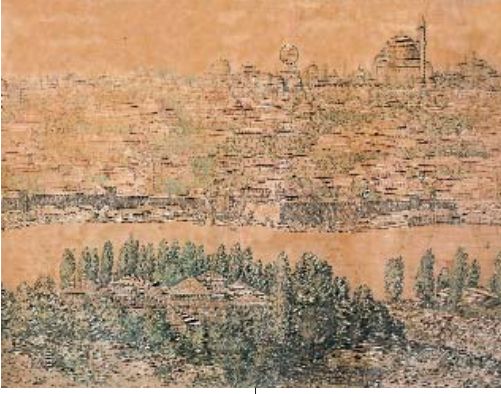
Sultan II. Mehmed şüphesiz Osmanlı padişahlarının en önemlilerinden birisi idi. II. Mehmed'in yetişmesi, yetenekleri, eriştiği bilgi birikimi, İstanbul'un fethi sırasında gerçekleştirdiği plan, program, sevk ve idare, askerine ve teb'asına gösterdiği yüksek idari performans, irade, cesaret ve nihayet kazandığı muazzam başarı, O'nu yerli ve yabancı kamuoyunda fevkalade şahsiyetler mertebesine çıkarıyordu.

Çocukluğundan itibaren dünyanın en iyi hocaları elinde matematik, fen, edebiyat, sanat, dini bilimler, siyaset bilimleri ve lisan tahsil eden padişahın 19 yaşında tahta çıkması Türk kamuoyunda başlı başına olay olmuş, kitaplara geçmişti. Batılı yazarlardan Stefan Zweig, II. Mehmed'in kişiliğini şu veciz ifadelerle tahlil ediyordu: "Sezar ve Romalıların hayat hikayelerini Latince orjinal metninden okuyabilen bir bilim adamı ve sanatseverdi. Baygın bakışlı, zarif gözlü ve papağan burunlu bu adam, yorgunluk bilmez bir işçi, yaman bir asker ve başarılı bir diplomattır." (Zweig, 1999,36).

Sultan Mehmed'in Türk kuşatmasının en küçük bir sarsıntı geçirmemesi için geceler boyu uykusuz, ayakta kalarak gösterdiği yüksek dayanıklılık, kuşatmanın hummalı bir noktasında atını denize sürmekle gösterdiği gözü karalık, sırrını "Sakalının telinden bile gizleye

Resim 1; Müniş Fehim'in çizgi-
leriyle, Fatih ve topları (Popüler
Tarih, Mayıs 2003, S. 58)

Resim 2; 1559'da Melchior Lorichs tarafından yerinde çizilmiş İstanbul Panoraması (İstanbul İmparatorluklar Başkenti, Stefanos Yerasimos, S. 211)

cek derecedeki prensip sahipliği, savaş topu balistik hesaplarını yapacak kadar deha yeteneği, gerektiğinde en sevdiği kumandanları gözü kırpmadan azlederek gösterdiği devlet adamlığı kararlılığı, kamuoyunun münevver temsilcilerince efsane bir şahsiyet olarak yeni nesillere takdimini sağladı. Özellikle sultan Mehmed'in muazzam fethi 21 yaşında gerçekleştirmesi Arif Nihat Asya'nın "Yürü hala ne diye oyunda oynaşdasın / Fatih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın" beytinde olduğu gibi taçlaşmış bir anlatım noktasına erişti. 1453'ten bu tarafa Fatih Sultan Mehmed, Türk devlet adamının olduğu kadar Türk gençliğinin belleklerinden asla çıkmayacak konumda efsane bir kahraman, emsalsiz bir şahsiyet olarak yerini aldı ve almaya da devam etmektedir.

Efsane Şehir İstanbul

Kuruluşu bile efsanevi bir tarzda gerçekleştiği belirtilen İstanbul Şehri'nin zaman ve mekan kavramı için efsane denilebilecek hususiyete sahip olduğu pek çok müşahidin tespitidir.

Kültürlerin ve medeniyetlerin doğmasında ve gelişmesinde şehirler kaynak konumundadır. Bu doğrultuda İstanbul yüzyıllarca ana kaynak konumunda olmuş mevkideydi. Yıllarca Doğu Roma/Bizans medeniyetinin çıkış noktası olmuş, 1453'ten itibaren de Türk ve İslam medeniyetinin en kudretli unsurlarını üreten kaynak merkezi olmuştu. Arz'ın iki kıtası (Asya-Avrupa)'nın arasında ilahi mimarın yapıp da yerleştireverdiği tabii köprü görüntüsü, Dünya coğrafyasından biraz haberdar olan hiç kimsenin gözünden kaçmamıştır. Tabiatıyla İstanbul siyaset liderlerinin her zaman için ele geçirmek istedikleri, hakim olmak istedikleri fevkalade bir noktadır. Bu bakımdan tarih boyu kendisinde güç, kudret bulmuş büyük siyaset önderlerinin İstanbul iptilası "bir aşığın maşukuna olan bağımlılığı" derecesinde olmuştur.

XIX. yüzyıl başında neredeyse bütün Avrupa'yı bir bütün haline getiren Fransız İmparatoru Napolyon Bonaparte; İstanbul için,

"Eğer kürre-i arz bir hükümet olsa idare merkezi İstanbul olması lazım gelirdi." (Ahmet Cevdet Paşa, Tarih-i Cevdet, I, 1983, 44) değerlendirmesini yapmıştır. 1875'te Baron de Tott, İstanbul için şu ifadeleri kullanmıştır: "Eğer kainata hükmetmek arzusuyla Dünya haritasına bakılsaydı, Dünya'nın başkenti olarak en müsait mevki şüphesiz İstanbul tercih edilirdi." (Öztuna, 12, 1983, 173). İstanbul, 1520 ile 1820 arasında Dünya'nın en kalabalık şehri oldu. Bu tarihlerden öncesi ve sonrasında da yine Dünya'nın en büyük birkaç şehirden biriydi (Öztuna, 12, 166).

Tarihin her devresinde siyasetin ve coğrafyanın gözbebeği olmuş bu şehre İslam Dünyası'nın da teveccüh edip göz dikmesi de son derece tabii bir seyir idi. Bu konuda İslam medeniyetinin adeta nutfe noktası olan Hz. Muhammed, "(Letüftihanne'l-Kostantiniyye ve leni'me'l-emîru emîruhâ ve leni'me'l-ceş / İstanbul (Müslümanlarca) bir gün fethedilecek, O'nu fetheden kumandan ne güzel kumandan! O'nu fetheden ordu ne güzel ordu!)" Diyerek kendisinden sonrakilere maddi ve manevi değeri çok yüksek bir istikamet gösteriyordu. Nitekim onun bu istisnai hadisinin çekim istikametini kendisini kapıran pek çok sahabe İstanbul kuşatmalarına katılarak şehit olmuş, müjdeye mazhar olmak istemişti. Tarih içinde pek çok devlet ve kavim, 'bu efsane şehir benim olsun' niyetiyle şehrin surları önünde ölümüne mücadeleye katılmıştı. Tarihçi Ahmet Refik'in tespitlerine göre, 1453'e kadar İstanbul, on yedi defa Yunanlılar, Romalılar ve Latinler, yedi defa Araplar, beş defa Türkler olmak üzere yirmi sekiz defa kuşatılmıştı (Ahmet Refik, Osmanlı Zaferleri, 1996, s.89).

1071 Malazgirt zaferinden sonra Anadolu coğrafyasının yeni sahipleri olmaya hak kazanan Türkler, 1075 tarihinde Selçuklu Gazi Süleyman Şah'ın önderliğinde İznik merkezli Anadolu Selçuklu Devletini kurmuşlardı. Artık Türk atlıları Üsküdar'dan İstanbul'un emsalsiz silüetine bakıyorlardı. İstanbul bundan böyle Türkler için tarihi hedef ve istikbal efsanesi olan yeni "kızıl elma" idi (Ziya Gökalp, Kızıl Elma, 1976, s.135-137).

1071-1453 arası İstanbul Türkler için adeta bir sevda mevkii idi. İstanbul'a olan bu sevda bütün efsanevi varlığıyla fetihden sonra bile devam etti. Şair Nedim'in "Bu şehristanbul ki, bi misl ü behadır / Bir sengine yek pare acem mülkü fedadır." mısraları, sadece bir şa-

irin değil, bütün bir kamuoyunun duygularının bir ifadesidir.

Kuşatmada İlk Perde:

Boğazkesen Hisarı

Sultan Mehmed 1452 Mart-Temmuz aylarında Boğazın hakim bir noktasına yeni bir hisar yaparak Bizans'ın imdadına denizden gelebilecek yardımları önlemişti. Ertesi yıl yapılacak kuşatmanın en önemli hazırlığını bu hisarın yapımı ihtiva ediyordu. Bu önemli hisarın yapımı da halk muhayyilesinde bir takım efsânevi olağanüstülüklerle gerçekleşmişti. Sultan Mehmet İstanbul'un alınabilmesi için dedesi Yıldırım Bayezid'in Anadolu yakasında yaptırdığı hisarın karşısına bir hisar yaptırmak istiyordu. Fakat buradaki arazi henüz Bizans'ın elinde bulunuyordu. İmparator, fazla kuşkulandırılmadan bu toprağın alınması gerekiyordu. Bundan dolayı padişah niyet ettiği toprağı dostça elde etmeyi tasarlıyordu.

Aslında padişahın bu girişimi, gizlice Müslüman olmuş bulunan bir rahipten aldığı mektuptan kaynaklanmaktaydı. Boğaz'ın Rumeli yakasındaki kiliselerden birinin papazıydı bu rahip. Sultan İkinci Murat'ın öldüğünü öğrenince oğlu genç padişah İkinci Mehmet'e bir mektup göndermişti:

Mektupta,

"İstanbul'u fethedecek ulu emir sensin" diyordu mektubunda. "Anadolu Hisarı'nın karşısına bir kale yaptırırsan, İstanbul'a erkaz gelemeyeceği için burada kıtlık olacaktır. Sen de, gücü sınırsız askerleriyle bizim taraflara gelip şereflendirirsin" diyordu.

Mektubu alan genç padişah büyük bir ferahlık ve sevinç duyarak Edirne'deki sarayından yola çıkmış ve sözümlü ona avlanmak için Karadeniz kıyılarındaki Terkos yöresine gelmişti. Buradaki kalenin komutanına armağanlar vermiş, Bizans İmparatoru Konstantin'e de avladığı hayvanlardan göndermişti. Bu arada, imparatorla kurduğu iyi dostluk ilişkilerine dayanarak, Konstantin'den Boğaz sirtlarında bir av köşkü kuracak kadar büyüklükte toprak parçası istemişti.

İmparator önce duraksamıştı. Ancak, dostluk ilişkilerinin bozulmasını da istemiyordu. Bu nedenle, Türk padişahının isteğini yokuşa sürmeye çalıştı. Eğer, Sultan Mehmed, bir sığır derisinin kaplayacağı kadar toprak parçasıyla yetinirse sorun çıkmayacaktı. Bun-

dan fazlası ise dostluk ilişkilerini zedeleyebilirdi. Bu sınırlamayla, Konstantin, bir yandan Türk padişahının gönlünü alırken öte yandan da onun yayılmasını önlemiş olacaktı.

Genç padişah Bizans imparatorunun sözde cinliğini anlamıştı. Onun şartını kabul etti. Ama, kıvrak zekasıyla bu işin üstesinden geleceğine güveniyordu. Hemen bir öküz boğazlatarak derisini yüzdürdü, sonra da deriden ince şeritler çıkartarak uç uca ekletti. Bununla da geniş bir alanın sınırlarını belirlemiş oldu. İşte, Rumeli Hisarı'nı da bu alana yaptırdı.

İnşaata başlandığı sırada, Bizans imparatoru, koskoca bir arazinin çevrildiğini öğrenmiş ve elçilerini göndererek Türk Padişahı'nın girişimine şu sözlerle karşı çıkmak istemişti: "Biz, dostumuz Padişah hazretlerine bir sığır derisinin kaplayacağı alan kadar araziye izin vermiştik; ama görüyoruz ki anlaşma şartlarına uyulmuyor. Bu iş dostluğa sığmaz."

Padişah da bunun üzerine elçilere, öküzün derisinden kestirttiği incecik şeritleri gösterdi: "Biz av köşkümüzü bu sığır derisinin çerçevelediği alan içine kuruyoruz. Eğer sınırı taşmışsam yıkalım."

Bu cevap karşısında İmparatorun diyecek sözü kalmamıştı. Sultan II. Mehmed, böylece Rumeli Hisarı'nın yaptırılmasını başlatınca, o yakınlardaki kilisenin rahibi, padişaha şöyle demişti: "Padişahım yüce adınız Muhammed'dir. Kitabımızda Konstantiniyye'yi sizin alacağınız yazılıdır. Bu kalenin şekline bakınca da sizin adınız okunmalıdır. Ben bu işlerden anlarım. İzin verin de hisarınızı ben yapayım."

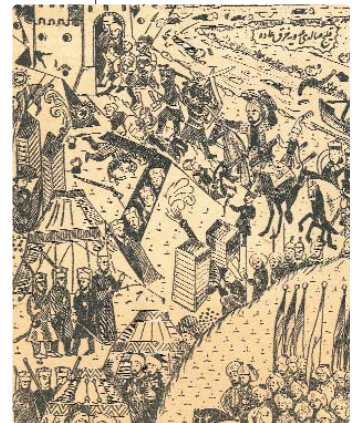
Rivayete göre, Padişahın uygun görmesiyle rahip, yapının mimarlığını üstlendi. Hisar bitirilince de padişah tarafından oranın muhafızlığına atanmıştır.

Hisarın yapımının bu şekilde gerçekleşmesi ana kaynaklarda geçmemektedir. Buradaki olağanüstülükler halk muhayyilesinden doğan rivayetlerden ileri gelmektedir. Böylece tarihi bir olay olan hisarın yapımı efsanevi bir mahiyet kazanmıştır (Derman Boyladı, Efsaneler Dünyasında Ana

Resim 3; Ayasofya gravürü (İstanbul, İTO, s.99)

Resim 4; Fatih Sultan Mehmed bir şehrin muhasarasında (Asırlar Boyunca İstanbul, Haluk Şehsuvaroğlu, S. 10)

Resim 5; Naci Kalmukoğlu'nun fırçasından Fatih'in tekneleri (Popüler Tarih, Mayıs 2003, S. 47)

dolu, 112-113).

Haliç'e Geçit Vermeyen Bizans Zinciri

Bu zincirin yapılması, niteliği, nasıl gerildiği, fetihten sonra akibeti ne olduğu hakkında kesin bilgiler yoktur. 2 Nisan 1453 tarihini zincirin Haliç'in ağzına gerilmesi tarihi olarak İsmail Hami Danişmend, bir takım rivayetlerden yola çıkarak zincir hakkında bilgi vermektedir. Fetih sırasında varlığı bilinen ancak bir türlü kırılmayan bu zincir, Bizans İmparatoru XI. Konstantin Paleologos'un emriyle Venedikli Bartholomeo Soligo tarafından konulmuştur. Türk donanmasının Haliç'e girmesini önleyen bu büyük zincirin bir ucu Sarayburnu'na, diğer ucu Galata Rıhtımı'na bağlanmıştır. Zincirin su yüzünde durması için tahtadan dubalar kullanıldığı ve bu tahta dubaların yuvarlak olduğu rivayet edilir. İstanbul Askeri Müzesi'nde teşhir edilmekte olan büyük zincirin işte bu tarihi zincirden bir parça olduğu ihtimali vardır. Bunun yanında Kanuni devrindeki Rodos Seferi'nde Şövalyeler tarafından oradaki limana gerilmiş olan zincirin bir parçası olduğu da rivayet edilir. (İ. H. Danişmend, I, 234). Her halukarda savaşın bir parçası olan zincirin mahiyeti ve akibeti tam belli değildir.

lomeo Soligo tarafından konulmuştur. Türk donanmasının Haliç'e girmesini önleyen bu büyük zincirin bir ucu Sarayburnu'na, diğer ucu Galata Rıhtımı'na bağlanmıştır. Zincirin su yüzünde durması için tahtadan dubalar kullanıldığı ve bu tahta dubaların yuvarlak olduğu rivayet edilir. İstanbul Askeri Müzesi'nde teşhir edilmekte olan büyük zincirin işte bu tarihi zincirden bir parça olduğu ihtimali vardır. Bunun yanında Kanuni devrindeki Rodos Seferi'nde Şövalyeler tarafından oradaki limana gerilmiş olan zincirin bir parçası olduğu da rivayet edilir. (İ. H. Danişmend, I, 234). Her halukarda savaşın bir parçası olan zincirin mahiyeti ve akibeti tam belli değildir.

"Şahi" Denilen Büyük Top

Yüzyıllar boyu İstanbul, surlarıyla kendisine yapılan taarruzlara karşı başarılı bir şekilde durabilmiş, nice amansız ordulara adeta meydan okumuştur. 1453 Nisan'ından başlayan kuşatmada durumun böyle devam etmeyeceğine dair çok kuvvetli emareler vardı. Bunun en belirgin örneklerinden birisi de Sultan Mehmed'in Macar Usta Urban'ın da yardımıyla döktürdüğü, o zamana kadar emsali görülme-yen özel top idi. Osmanlı ve Bizans kaynaklarında bu muhteşem top "ejder"e benzetiliyordu. Üç ayda yapımı gerçekleşen topun sesinin onüç millik bir muhite yayıldığı rivayet edilir. Bazı rivayetlere göre, tunçtan yapılmış topun muhiti 12 karış, granit güllerinin sıklığı 12 kantar, yani 1200 okkadır. İki saatte

doldurulabilirdiği için günde ancak yedi-sekiz defa atılabiliyordu. Elli çift öküzün çektiği topun dengesini sağlamak için iki tarafında 200'er kişi bulunmaktadır. Topun kullanılmasında 200 ile 1000 arasında kişi görev yapmaktadır. Yine rivayete göre, topun balistik hesaplarını yapan bizzat Sultan Mehmed'dir. (Danişmend, 234-235).

Dağlardan Denize İnen Gemiler!

İstanbul'un kuzey tarafında surların dışından Batıların "Altın Boynuz" da dedikleri Haliç bulunuyordu. Ne var ki, Bizans biraz önce de belirttiğimiz gibi Haliç'in ağzına zincir vurmuş, Türk donanmasına Marmara'da dur demişti. Bizans'ın bu savunma dehasına asla rıza göstermeyen Sultan Mehmed, karşı bir askeri aksiyon hareketiyle Bizans'a cevap verdi.

Marmara Denizi'nden Galata arkasından, Kasımpaşa surlarından Haliç'e karadan yapılan özel gemi güzergahından bir gece içerisinde 67 parçalık gemi Haliç'e indirilivermişti. 22 Nisan sabahı Haliç'in zinciri ağzında durduğu halde Türk gemilerini Haliç'in içinde gören Bizans halkı bir anda dehşet ve korkuya kapılmış, manevi bir çöküntünün içine girmişti. (Öztuna, 440). Hadise planlanması, gerçekleştirilmesi ve sonuçları açısından tam bir askeri teknoloji harikasıydı. Olayı inceleyen Batılı yazar Zweig, konuyu şöyle anlatıyor: "Taarruzun sadece karadan yapılacağını varsayan düşman böylece oyalanırken, iyice yağlanmış binlerce tahta tekerlek harekete geçerek ve sayısız mandaların çektiği ve denizcilerin arkadan ittiği bu dev kızaklar üzerine yerleştirilmiş gemiler, birbiri arkasından dağları aşmış Haliç'e inmektedir. Gecenin karanlığı düşmanın görme ihtimalini ortadan kaldırır kaldırmaz bu mucize yürüyüş başlıyor. Büyük ve yüce olan her şeyde olduğu gibi, sessizce, zekice olan her işte olduğu gibi iyice düşünüldükten sonra gerçekleşiyor mucizeler mucizesi: Bütün bir donanma dağları aşmış Haliç'e iniyor." (Zweig, 47-48). İstanbul Boğazı'nda, Marmara Denizi'nde tarih boyu yüzlerce gemi yüzdü. Askeri, sivil çok sayıda gemi görev ifa etti. Bunların bir kısmı görev yaparken battılar. İstanbul zaman içinde dünyanın en büyük donanma ve gemileriyle karşılaştı. İstanbul'da oturanlar bazen korku, bazen heyecana kapılarak izlediler. Ancak hiçbir gemi Fatih'in karadan denize indirdiği gemiler kadar hafıza-

larda iz bırakmadı.

İstanbul Surlarında İlk Sancaktar: Ulubatlı Hasan

Tarih 29 Mayıs 1453, İstanbul kuşatmasının son anlarına gelinmiştir. Surlarda açılan gedikleri tamir etmede Bizans, artık mecalsizdir. Her an bir noktadan Türk askeri şehre giriverecektir.

Her tarihi olayın ilklerinin ayrı bir önemle tarih sahifelerine kaydedildiği, insan hafızasında unutulmamacasına yer ettiği ilmi bir gerçektir. Kuşatmanın bu gününde yine böyle bir ilk gerçekleşecek, Türk insanının hafızasında silinmemecesine yer edecektir. Bu ilki gerçekleştirecek kişi Ulubatlı Hasan adında genç bir subaydır. Yanında bulunan otuz kadar askerle Topkapı tarafındaki surlara tırmanmaya muvaffak olmuş, Bizanslıların canhıraş müdafalarına rağmen surlara sancağı dikmişti. Bu anda sayısız ok darbesiyle yere yığılan Hasan'a mukabil, sancak surlarda dalgalanmaya devam etmişti.(Ziya Nur Aksun, Osmanlı Tarihi I, 142-Kronoloji, 253). Bu da, asırlar boyu beklenen fethin müjdesinden başka bir şey değildi.

İstanbul surlarına ilk sancağı diken Ulubatlı Hasan'ın ismi tarih kaynaklarında münakaşalıdır. Ancak Türk halkı hafızasında Ulubatlı Hasan'ın yeri tartışılmaz bir şekilde vardır. Yıllar boyu Ulubatlı Hasan edebiyatta, şiirde, hikayede, sözlü anlatımda daima vardır. Genç nesillere gösterilen sembol kişilerden biridir. Tarihin koyu sahifelerinin içinde yer almadığı halk belleğinin hiç umurunda değildir.

Ayasofya'da Müslüman Rahipler

Genç Fatih, 29 Mayıs Salı günü büyük bir ihtişamla İstanbul'a girdi. Hristiyanlığın o zaman en büyük mabedi olan Ayasofya'da Bizans halkı Ortodox rahiplerin nezaretinde toplanmış bulunuyorlardı. Rahipler ve halk bu mabette son ana kadar kendilerini kurtaracak ilahi bir yardımı beklemişlerdi. Zira bu kutsal mekan Hristiyanlığa göre kutsal bir mekan idi. Ayasofya'ya sığınmış olanların tamamı himaye gördü. Fatih Sultan Mehmed Ayasofya'yı camiye çevirtti. Rivayete göre ilk Cuma hutbesini kendi okudu. Bu arada ilginç bir gelişme oldu. Mahzende saklanmış olan Hristiyan rahipler Fatih'ten çok etkilendiler. Hristiyanlığı bırakıp Müslüman oldular. (Ahmet Refik, 116). Bir anda başka dinden olanların din de-

ğiştirip Müslüman olmaları fethin ve Fatih'in insanları üzerinde tartışılmayacak yüksek bir etki bıraktığının açık göstergesidir.

İstanbul'un fethinin, Fatih'in, özellikle hocası Akşemseddin'in kahramanı olduğu daha başka efsaneler vardır. Bilhassa Akşemseddin'in Ebu Eyyub El-Ensari'nin mezarını bulması da hafızalarda belirgin yeri olan bir efsanedir.

Tarih bilimi, efsaneleri belgelere dayalı olaylar kabul etmez. Ancak efsanelerin hiçbiri sonradan uydurma değildir. Her efsanenin temelinde mutlak bir tarihi hakikat vardır. Bununla beraber, halk veya yazar muhayyilesi olaya çoğu zaman inanç motifi ve olağanüstülük katarak eklemeler yapar. Kültür içinde efsanelerin tarihi olaylar, yaşanan gerçekler kadar değeri vardır.

Efsanelerde başarılması çok zor bir mes'elenin nasıl fevkaladeliklerle başarıldığının izahı vardır.

Efsanelerde insan iradesinin dayanıklılığı, azmi, gücü ön plana geçmektedir.

Efsanelerde doğru davranış, iyi ahlak ve insanı kazanmaya yönelik niyet vardır.

Efsane insanın maddi dünyası kadar manevi dünyasının da gelişmesini hedef alır.

Bugünkü konumuz olan İstanbul'un fetih efsanelerini de bu açıdan değerlendirmek gerekir. Bizzat Fatih Sultan Mehmed'in cesareti, dehası, azmi, iradesi, olağanüstü liderliği, Türk askerinin en ağır yüklerin altına girip kalkması, savaş gibi zorlu işi yiğitçe başarması, Fatih'in önderliğindeki Osmanlı'nın köhne Bizans'ı nasıl bu hale getirdiği efsanelerle kısa yoldan halkın belleğine kazandırılmış, kazandırılmaya devam etmektedir.

Günümüzde

"dağlara çıkan gemiler"i

"atını denize süren Fatih"i

"burca çıkan Ulubatlı Hasan"ı

"burçlara meydan okuyan toplar"ı

"Dünya harikası İstanbul Şehri" ni zikredip, zihninde tarihin hoş bir noktasına yolculuk yapmayan, içinde hafif de olsa 29 Mayıs 1453'ün ihtişamlı atmosferinin coşkusunu hissetmeyen Türk insanı yoktur.

Resim 6; Top dökümcüsü Urban ile Fatih Sultan Mehmed (Popüler Tarih, Mayıs 2003, S. 57)

KAYNAKLAR

1. Saim SAKAOĞLU, Efsane Araştırmaları, Konya, 1992.
2. Heda JASON, "Concerning the Historical and the Local Legends and Their Relations", Journal of American Folklore, 84(331), 1972, 134-144.
3. Stefan ZWEİG, İnsanlık Tarihinde Yıldızın Parladığı Anlar, İst., 1999.
4. Ahmet Cevdet PAŞA, Tarih-i Cevdet, I, İstanbul, 1983.
5. Yılmaz ÖZTUNA, Bühyük Türkiye Tarihi, 12, İstanbul, 1983.
6. Ahmet REFAİK, Osmanlı Zaferleri, İstanbul, 1996.
7. Ziya GÖKALP, Kızıl Elma, İstanbul, 1976, s.135-137: Türk Fütühat anlayışına göre "Kızıl Elma" varılacak en son nokta ve en uzak nokta idi. Buna göre hedeflenip gerçekleşen her büyük fetihten sonra "Kızıl Elma" noktası bir öteye taşınmıştı. Örnek olarak İstanbul fethedildikten sonra yeni Kızıl Elma Roma veya Viyana olmuştu.
8. İsmail Hami DANIŞMEND, Osmanlı Tarihi Kronolojisi, I, İst., 1971.
9. Ziya Nur AKSUN, Osmanlı Tarihi, I, İstanbul, 1994.
10. İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI, Osmanlı Tarihi, II, Ankara, 1975.
11. Tursun Bey, Tarih-i Ebu'l-Feth, Hazırlayan: Mertol Tulum, İst, 1971.
12. Gazavat-ı Sultan Murad b. Mehmed Han, Yay.:H. İnalıcık-M.Oğuz, Ankara, 1978.
13. Sadık DENİZ, Bugünün Diliyle Divan Şiiri, İstanbul, 1983, s.188.
14. Derman BAYLADI, Efsaneler Dünyasında Anadolu, İstanbul, 2000.